

1) **Téma:** Využití dramaterapie v terapii koktavosti

Problém: Koktavost, jako jedna z forem narušené komunikační schopnosti, může mít v mnoha případech svůj původ v narušené psychické stránce osobnosti. Některé zdroje uvádí, že dramaterapie pomáhá uchopit a zmírnit sociální a psychologické problémy, mentální onemocnění i postižení, a stává se nástrojem zjednodušeného symbolického vyjadřování, díky němuž jedinec poznává sám sebe, a to prostřednictvím tvořivosti zahrnující verbální i neverbální složku komunikace. Dále posiluje sebedůvěru, sebeúctu, zvyšuje interpersonální inteligenci a získání schopnosti přijmout svá omezení i možnosti. Mimo to můžeme díky dramaterapii vyzkoušet různé role a situace, ze kterých můžeme mít například v běžném životě obavy. A to vše právě můžeme využít v terapii koktavosti v rámci kroužku dramaterapie pro klienty logopedické kliniky s diagnózou balbuties, resp. koktavost.

Cílem tohoto výzkumu je zjistit, jakých prvků dramaterapie, a jestli vůbec, lze využít v terapii balbuties, a jak bychom tyto poznatky mohli uplatňovat v praxi; jak při skupinových terapiích balbutiků, tak při nácviku různých pravděpodobných situací a rolí, které pak může sám balbutik využít v běžném životě jako pomoc k překonání komunikační bariéry a ke zlepšení komunikační schopnosti a její plynulosti.

2) Hlavní výzkumná otázka: Do jaké míry můžeme touto formou terapie, resp. dramaterapií, v rámci terapie koktavosti, ovlivnit intenzitu a kvalitu symptomů spojených s tímto typem narušené komunikační schopnosti?

Vedlejší otázky: Jaký je její vliv na posílení sebevědomí a odstranění některých psychických bariér balbutiků, které mohou být jednou z hlavních příčin jejich komunikačních obtíží? Jak může balbutik využít těchto prvků terapie v běžném životě?

3) Pro tuto práci jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii, neboť výzkum bude probíhat formou indukce, v malé skupině dlouhodobě se scházejících balbutiků, se kterými spolupracuji již několik let, čili ke sběru dat bude docházet téměř v přirozeném prostředí všech aktérů výzkumu.

4) Metoda sběru dat: Subjektem výzkumu je skupina 4 osob s diagnózou balbuties navštěvujících jednou týdně kroužek dramaterapie, jehož jsem vedoucí a v rámci kterého si „balbutici“ nacvičují krátké divadelní představení. Kroužek dramaterapie funguje po dobu 5.měsíců, během kterých si balbutici připravují divadelní hru Járy Cimrmana. Kroužek probíhá každý čtvrtek na logopedické klinice, kde se všichni scházíme.

V tomto případě bude využito několika metod:

- *pozorování* divadelních zkoušek, včetně videozáznamů pořízených během hodin dramaterapie, kde budeme sledovat změnu fluence řečového projevu u vybrané skupiny
- *dotazník formou otevřených otázek*, ve kterém se budou otázky orientovány na subjektivní pocity balbutika během hraní a na subjektivní pocity balbutika, včetně změn fluence řečového projevu během dramaterapie
- *individuální rozhovory*, včetně jejich nahrávky, kde sledujeme neplynulosti v běžném verbálním projevu

Mnoho dat k pozorované skupině jsem získala již během pozorování skupinové terapie koktavosti, kterou navštěvovaly všechny 4 subjekty výzkumu. Skupinovou terapii jsem navštěvovala po dobu 3 let.

5) Úryvky ze sběru dat:

- *plán pozorování*: pozorování proběhne v rámci divadelních zkoušek, poznámky přímo z hodin, pořízení videozáznamů několika zkušebních hodin a videozáznamů spontánní řeči jednotlivých členů souboru, porovnání plynulosti řeči spontánní řeči a plynulosti řeči během hodin dramaterapie
- *dotazník formou otevřených otázek – příklady otázek*:
 1. Pozoruješ na sobě změnu plynulosti řeči v hodinách dramaterapie?
 2. Jak hodnotíš fluenci svého řečového projevu během hraní?
 3. Co podle tebe způsobuje změnu fluence řečového projevu?
 4. Jak hodnotíš přínos dramaterapie pro terapii plynulosti řeči?
 5. Můžeš využít prvky dramaterapie v běžné komunikaci k upravení fluence svého verbálního projevu?
- *individuální rozhovor – jen pro získání vzorku spontánní řeči*:
 1. Jakou divadelní hru zkoušíte a jakou roli v ní hraješ?
 2. Jak se sžíváš se svou rolí v divadelní hře?
 3. Co ti dělá při hraní největší potíže? Co tě stresuje?

6) Výhodou pozorování v tomto případě je, že znám tyto 4 balbutiky (subjety výzkumu) již natolik dobře, že i pouhým pozorováním dokážu rozlišit i drobné změny fluence řeči, a i to jak na ně který prvek dramaterapie působí, alespoň co se týče vnějších projevů. Pokud bych zůstala pouze u pozorování, nevýhodou by bylo, že bych neznala subjektivní pocity zúčastněných. Dotazník a individuální rozhovory doplní informace, získané právě pozorováním, o neméně důležité subjektivní pocity působení prvků dramaterapie na fluenci jejich verbálního projevu, včetně jejich subjektivních poznatků k průběhu terapie. Vzhledem k malému počtu subjektů výzkumu, je předpokládána 100% návratnost dotazníku. Mimo to nám individuální rozhovory, včetně jejich nahrávky, umožní získat vzorek kvality verbálního projevu balbutiků v běžné komunikaci, který pak porovnááme se vzorkem kvality verbálního projevu během působení prvků dramaterapie, resp. během hraní divadelního představení.

Problémy: Nahrávání verbálního projevu balbutika v běžné komunikaci či při divadelním představení může být narušeno stresem, nervozitou, ostychem před kamerou, což by mohlo vzorek znehodnotit. Vzhledem k tomu, že se s členy dramaterapeutického kroužku známe již velmi dlouho, nepředpokládám žádné další problémy s dotazníkem, ani během individuálních rozhovorů.

7) Záznam pozorování:

- M. trpí ve spontánní řeči těžkou tonicko-klonickou koktavostí, velké problémy způsobují slova začínající na hlásky P, B, M, koktavost se objevuje ve všech situacích a u všech osob, včetně důvěrně známých přátel, není tedy výběrová (viz. záznamy z M. osobní dokumentace)
- během divadelních zkoušek a hraní situačních rolí v rámci dramaterapeutických her, se M. plynulost verbálního projevu zlepšil téměř o 100% v případě, že je hrou pohlcen, zajímá ho, baví
- jakmile se vrací ze své role do reality, plynulost řeči se dostává na původní kvalitu tonicko-klonické koktavosti, třeba i na krátký moment, kdy se během zkoušení bavíme o scénických poznámkách, při hře opět okamžitě nastupuje normální plynulost verbálního projevu, viz. Videozáznam

8) Žádné náměty k modifikaci výzkumného návrhu

9) Seznam literatury:

BUBENÍČKOVÁ, M., KUTÁLKOVÁ, D. *Koktavost*. Praha: Septima, 2001. ISBN 80-7216-145-8

- DVOŘÁK, J. *Logopedický slovník*. 3. vyd. Žďár nad Sázavou: Logopedické centrum, 2007. 248 s. ISBN 978-80-902536-6-7
- EDELSBERGER, Ludvík, et al. *Defektologický slovník*. 3. upr. vyd. Jinočany : H & H, 2000. ISBN 8086022765.
- FRASER, M. *Svépomocný program při koktavosti*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-352-8
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-303-X.
- KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1110-9.
- KLENKOVÁ, J. a kol. *Terapie v logopedii*. 1. vyd. Brno. Masarykova univerzita, 2007. ISBN 978-80-210-4463-0
- KRSŇÁKOVÁ, P. *Cesta z hlubin koktavosti*. Olomouc: UP, 2004. ISBN 80-244-0911-9
- KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-115-0
- LAŠŤOVKA, M. *Poruchy plynulosti řeči*. Praha: Scriptorium, 1999. ISBN 80-86197-13-1
- LECHTA, V. a kol. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-902536-2-8
- LECHTA, V. a kol. *Logopedické repetitorium*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1990. ISBN 80-08-00447-9.
- LECHTA, V. *Koktavost*. Praha: Portál, 2004, 232 s. ISBN 80-7178-867-8
- LECHTA, V. a kol. *Terapie narušené komunikační schopnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 386 s. ISBN 80-7178-961-5
- MACHKOVÁ, E. *Úvod do studia dramatické výchovy*, IPOS, Praha 1998. 199 s. ISBN 80-85429-93-4
- MACHKOVÁ, E. *Metodika dramatické výchovy*, ARTAMA, Praha 1993, 149 s. ISBN 80-7068-041-5
- MAJZLANOVÁ, K. *Dramatoterapia*. Bratislava: Humanitas, 1999.
- PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Paido, 2006, 404 s. ISBN 80-7315-120-0
- SLOWÍK, J. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2007. ISBN 978-80-247-1733-3
- SOVÁK, M. *Nárys speciální pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p. 1972, 216 s. 14-558-77
- SOVÁK, M. *Výchova koktavého dítěte doma i ve škole*. Vyd. 1., Praha: Státní pedagogické nakladatelství, n.p., 1988, 135 s. 14-598-88
- ŠKODOVÁ, E., JEDLIČKA, I. a kol. *Klinická logopedie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 616 s. ISBN 80-7178-546-6
- VALENTA M.: *Dramaterapie*, Grada, Praha 2007. 256 s. ISBN 978-802471819-4
- VITÁSKOVÁ, K., PEUTELSCHMIEDOVÁ, A. *Logopedie*. 1. Vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. 183 s. ISBN 80-244-1088-5

Zajímavý, pěkný návrh, líbí se mi, že jste to pojala komplexně, jenom pozor na ta zkrácení, na která upozorňuji.